

“
SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Kultūra - ne menininkų, o valstybės reikalas

Paklaustas apie nacionalinės lietuvių kultūros padėtį nūdienos Lietuvoje, žinomas šalies fotomenininkas, fotografijos istorikas, kritikas ir tyrėjas, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordino kavaličius Stanislovas ŽVIRGŽDAS atsakė, kad lietuvių tauta šiuo metu yra neleistinai atskirta nuo Lietuvos valstybės - susikurtuose komforto rezervatuose mūsų valstybėje gyvena tik „elitas“, o Tauta saugios ir pastovios erdvės savajai būčiai apskritai neturi.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Kiekvienos epochos meno kūriniai mums byloja apie dvasinę to laiko būklę ir asmeninį kūrėjo santykį su savąja aplinka. Kadangi jūs kultūros erdvėje aktyviai reiškiate ne tik kaip fotomeno kūrėjas, bet ir kaip jo apmąstytojas, meninę vertę ir kultūros kontekstus išmanantis kritikas, noriu jūsų paklausti, kokiais išskirtiniais bruožais fotomenininkų darbuose yra ženklintas nūdienos laikas?

- Liūdna, bet nūdiena kaip tik ir išsiskiria tuo, kad meno kūriniais tarsi visiškai nieko gilesnio ir visuotinesnio nenori mums pasakyti, išskyrus „žiūrėk, kur buvau nuvykęs“. Tokių meninių fotografijų atsiradimo motyvas iš tiesų ne kažkiek skiriasi nuo turistinio - klajojama po platųjį pasaulį, be atodairos fotografuojama, parsivežamos šūsnyš nuotraukų ir iš jų daroma paroda. Ak, tiesa, prieš tai dar sugalvojami nuotraukoms angliškai pavadinimai, nes, suprask, lietuvių kalba yra atgyvena, o štai angliškai pavadinta nuotrauka - jau menas su „svaria“ pretenzija į tarptautinį pripažinimą.

Dar svarbios yra pastangos išpūsti reklaminį burbulą. Visokie parodų lydinys straipsniai, pranešimai spaudai, anotacijos ir recenzijos liaupsina tą parodą kaip lig šiol neregėtos, negirdėtos svarbos kultūros įvykį, o parodos autorių puola vadinti fotomenininku, net jei šis „fotomenininkas“ yra vos penkių fotografijų autorius.

Taip pat šiandien nemaža manančiųjų, kad fotografo mastą nusako jo turimos aparatūros kaina ir technologijų novatoriškumas. Deja, nė vienam nepavyks tapti menininku, kol nesupras, kad ne fotoaparatu yra kuriama fotografija, o visada tik protu ir širdimi.

Taigi, jeigu visą šį neįtikėtinai gausų fotografuojančių ir nuotraukas eksponuojančių būrį vadintume fotomenininkais, o jų sukuriamą produkciją - meno kūriniais, tuomet apie nūdienos meninės fotografijos būklę nieko džiuginančio negalėčiau pasakyti. Tačiau būtų didelė netiesa sakyti, kad fotografijos meistrų šiandien Lietuvoje neturime ar kad reikšmingų meninės fotografijos darbų šiais

laikais neatsiranda. Antai kad ir Algimantas Aleksandravičius - seniai išleidęs jau trečiąją fotografijomis rašytą lietuvių tautos epodėlį - prie ankstėliau išleistų Žemaitijai ir Aukštaitijai skirtų fotografijų albumų pridėjęs jau ir „Dzūkiją“... Tvirtai manau, kad šiam menininkui ateityje sukūrus albumus apie Suvalkiją ir Mažąją Lietuvą lietuviai jau išdidžiai galės sakyti, kad ir jų Tauta jau turi savąjį epą, nors ir ne literatūroje.

Manau, pelus nuo grūdų atsi-
jojus laikui, pamatysime, kad mūsų gyventas laikotarpis Lietuvos kultūrai paliko nė kiek ne mažiau vertingų meno kūrinių nei bet kuris kitas.

vertę, manau, privalome būti ne tik menininkais, ne tik kultūrininkais, bet pirmiausia savos valstybės piliečiais ir savo nacionalinės kultūros ambasadoriais savojoje aplinkoje. Tai reiškia, kad šiandien negana sėdėti kiekvienam užsidiariusiam savoje kūrybos laboratorijoje, - privalome stengtis ne dėl savo pripažinimo ir įvertinimo, ne dėl asmeninės būties ir buities sąlygų, o dėl nacionalinės mūsų kultūros padėties mūsų valstybėje.

- Prieš dvidešimt penkerius metus geriausi lietuvių fotografų meno kūriniai vadinosi Lietuvos fotografija, rašytojų kūriniai - lietuvių literatūra, ir

► **Deja, lietuvių tauta šiuo metu yra neleistinai atskirta nuo Lietuvos valstybės**

lrmanto Šidarevičiaus nuotr.

- Fotomenininko branda, ko gero, kaip tik tada ir prasideda, kai jis nustoja tiesiog „medžioti“ kadrus, bet ima tais kadrų kalbėti, mėgindamas pasakyti šį tą daugiau, nei telpa vaizde? Kai suvokia, kad kūryba - tai darbas ne sau, o nacionalinei kultūrai?

- Nacionalinė kultūra ir yra aukščiausioji dvasinė bet kurios tautos išraiška, o kultūrinių šaknų saugojimas, jų puoselėjimas ir kultūros galimybių lauko formavimas tautos ateičiai - vienas svarbiausių bet kurios valstybės tikslų.

Taip turėtų būti, tačiau mūsų valstybėje, deja, taip nėra. Lietuvos valstybės vadovams kultūra svarbi tampa išimtinai tik rinkimų laikotarpiu, o jam pasibaigus visi tuojau pat skuba užsiimti „pirminės svarbos“ reikalais, taip aiškiai parodydami, kad Tautos kultūros reikalą svarbiais iš tiesų jie nelaiko.

Todėl kiekvienas mūsų, kiekvienas suvokiantis tikrąją kultūros

tą bendrąjį vardiklį kiekvienas jutome, kiekvienas tikėjome dirbą būtent jam. Dabar visa tai yra virtę neva tik lokaliniais kūrybiniais projektais ir menininkų „cechelių“ reikalais. Kas čia dedasi?

- Atsakymas akivaizdus - turime nekultūringus ir neišprususius politikus. O nuo to, kad jų nekultūringumas yra stropiai užmaskuotas nepriekaištingu mandagumu, išpuoselėtomis manieromis ir aukštais „reitingais“, niekas nepasikeičia - juk jeigu žmogaus viduje taip tuščia, kad net skamba, kokiais būdais jam išaiškinti, kuo svarbi valstybei ir kas apskritai yra kultūra?

Neminėsiu pavardės, bet vienas žinomas politikas mane „protino“, kad kultūros sąvoką suprantu pernelyg siaurai - kad kūno kultūra taip pat yra visavertė kultūros išraiška, todėl esą jokio skirtumo tarp literatūros ir sporto. Neneigiu kūno kultūros svar-

bos - kuo žmonės atsakingiau rūpinsis savo kūno kultūra, tuo ilgesnį laiką išliks darbingi, bus sveikesni, ilgiau gyvens... Valstybei, žinoma, tai labai svarbu, bet be dvasinės kultūros ir jos sukuriamų jungčių jokia valstybė juk apskritai yra neįmanoma.

Kol nesuvoksime, kad kultūra yra ne menininkų, o valstybės reikalas, mūsų visuomenės dvasinė būklė nepagerės. Stipria, savo ateitį kuriančia valstybe Lietuva taps tik tuomet, kai ši tiesa bus suvokta visuose ešelonuose, nuo politikų iki paprastų kaime gyvenančių žmonių.

Beje, pasižvalgykite į Lietuvos kaimo žmonių veidus, kad ir minė-

cionalinės pasaulėjautos, moralės dominantes?

- Žmogaus vertybių skalė formuojasi labai anksti, todėl ir sprendimo ieškoti reikėtų pačiose pirminėse valstybės ląstelėse - šeimoje ir mokykloje.

Prieškario, vadinamoji smetninė, Lietuva gyvavo neįtikėtinai trumpai, tačiau kokių įspūdingų rezultatų jau buvo pasiekusi. Ir ne tik kultūros srityje. Kaip manote - kodėl? Todėl, kad augdami šeimose vaikai turėjo tvirtą kultūrinę aplinką, pilietiškumą, Tėvynei atsidavusius tėvus ir tautinę mokyklą, - jos išauginta pedagogų karta buvo tokia stipri, kad padėjo Lietuvos dvasią ir nacionalinį Tautos stuburą išsaugoti per visą sovietmetį.

O dabartinė Lietuvoje veikianti švietimo sistema, deja, ir vėl nėra prolietuviška. Skirtumas tik tas, kad sovietinė švietimo sistema „vairavo“ lietuvių vaikų sąmones į Rytus, o dabartinė - į Vakarus. Bet ir viena, ir kita - tolyn nuo Lietuvos, tolyn nuo mūsų pačių esmės. O juk visi žinome - kol valstybė neturės tautinės švietimo sistemos, tol ji laisva tebus tik pati nuo savęs - daugiau nuo nieko.

Prezidentui Antanui Smetonai buvo įprasta dalyvauti šalies kultūriniuose renginiuose, spektaklių premjerose, parodų atidarymuose... O kaip su dabartiniais prezidentais?.. Turbūt didesnė tikimybė sutikti juos naujų prekybos centrų, o ne parodų atidarymuose?.. Nenoriu apkalbėti, bet asmeniškai aš atėjusį į fotografijos parodą iš atkurtosios nepriklausomos Lietuvos prezidentų esu matęs tik Valdą Adamkų.

Na, o spauda? Akivaizdu, kaip valstybę, visuomenės laikyseną ir jos kelio gaires atsakingai ir nuosekliai kūrė Jono Basanavičiaus „Aušra“, Vinco Kudirkos „Varpas“, kiti to meto leidiniai bei kultūriniai židinėliai... O ar tikrai valstybei ir Tautai dirba absoliuti dauguma nūdienos Lietuvos žiniasklaidos?..

O dvasininkija? Prisiminkime - kunigai anuomet buvo priešakinėse Tautos ir valstybės kūrėjų linijose, o ar dabartinei Lietuvos dvasininkijai dvasiniai lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės reikalai nors kiek rūpi?..

Be gairių Tautai labai sunku žinoti, į kurią pusę eiti, o ėjimas neturint aiškios krypties greitai virsta tiesiog klaidžiojimu, žingsniaviimu vietoje ir panašiai.

- O kaip jums, man, kiekvienam panašiai mąstančiam ir situaciją matančiam žmogui patiems tapti tomis gairėmis?

- Tereikia kaip galima doriau ir kruopščiau dirbti savo darbą - būtent tą, kurį geriausiai mokate, ir kad ir kuo būtumėte - inžinieriumi, statybininku ar prezidentu, nepamiršti, kad visų pirma esate - privalote būti - savosios valstybės naudai dirbantys lietuviai.

Na, ir būti visuomeniškiems. Juk tik susiėmę už rankų tampame Tauta, tik dirbdami išvien ištis tampame galingi.

- O koks turėtų būti pirmasis žingsnis? Kas tad turėtų mūsų valstybėje deramą svarbą sugrąžinti kultūrai, grąžinti joms prideramas vietas na-

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2016

2016 metų NACIONALINĖS VERTYBĖS pristatomos penktadieniais „Žalgirio“ nacionalinio pasipriešinimo judėjimo priede su „Respublika“. Rašykite ir Jūs! NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2016, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el.paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

Viktoras Biržiška, atsargos pulkininkas leitenantas

Viktoras Biržiška gimė prieš 130 metų - 1886 metų vasario 23 dieną Viekšniuose, mirė 1964 metų sausio 27-ąją Čikagoje. Jis buvo žemaičių bajoro, Viekšnių gydytojo Antano Biržiškos (1855-1922) ir mokytojos bajoraitės Elžbietos Rodzevičiūtės-Biržiškienės (1858-1938) trečiasis sūnus.

Motinos parengtas 1895 m. įstojo į Šiaulių gimnazijos parenčiamąją klasę. Mokėsi labai gerai. Julija Salkauskienė (1904-1994) savo knygoje apie vyrą prof. Stasį Salkauskį (1886-1941) rašė: „Su Viktoru Stasys kurį laiką mokėsi vienoje klasėje. Prisimenu, jis sakydavo, jog tokio gabaus mokinio kaip Viktoras nėra matęs.“

1903 m. Šiauliuose V.Biržiška dalyvavo slaptame lietuvių mokinių ratelyje, kurio narius lietuvių kalbos mokė į Šiaulius ištremtas Jonas Jablonskis (1860-1930). V.Biržiška 1904 m. aukso medaliu baigė Šiaulių gimnaziją ir įstojo į Peterburgo universiteto Matematikos ir gamtos fakulteto matematikos skyrių, bet, pasilikęs ten laisvuojų klausytoju, studijavo Technologijos institute, kurį baigė įgydamas inžinieriaus technologo laipsnį.

Studijuodamas dalyvavo slaptoje lietuvių studentų draugijos veikloje, kurį laiką buvo jos išdininkas. Vaidino Miko Petrausko (1873-1937) operetėje „Kaminkrėtys ir malūnininkas“. 1906 m. lapkritį po kratos bu-

► Broliai profesoriai Viktoras, Mykolas ir Vaclovas Biržiškos

vo areštuotas, bet, nepavykus įrodyti kaltės, paleistas. 1906-1907 m. studentų streikų metu dirbo Šiauliuose, vadovaudamas vietinei LSDP organizacijai, savo bute laikė ginklų sandėlį ir slaptą spaustuve, kurioje spausdindavo atsisaukimus. Studijuodamas vertėsi privačiomis pamokomis, kurį laiką mokytojavo vienoje Peterburgo gimnazijoje, kartu dirbo ir elektros stotyje, vadovavo tramvajų tresto statybos darbams.

Dar būdamas studentas, tapo Baranovskio karinės gamyklos meistrui, o prasidėjus karui buvo mobilizuotas, bet paliktas šios ga-

myklos direktoriumi. Turėjo Rusijos kariuomenės kapitono laipsnį. 1917-1918 m. apie 50 kartų bolševikų kratytas ir kelis kartus areštuotas, bet, reikalaujant fabriko darbininkams, vis paleidžiamas. 1920 m. vėl buvo areštuotas ir rugšėjo 30 d. iškeistas į vieną politinį kalinį iš Lietuvos. Vežant keisti, Lydoje vos nesusaudytas.

1920-1922 m. buvo Vilniaus Vytauto Didžiojo lietuvių gimnazijos ir lietuvių mokytojų seminarijos mokytojas, lietuvių mokslo draugijos aukštųjų kursų dėstytojas, bendradarbiavo ir redagavo lietuvių laikraščius lenkų bei rusų kalbomis. Nuo 1920 m. buvo Vilniaus lietuvių komiteto narys. 1920 m. lapkričio 23 d. pabėgęs iš Vilniaus lietuviams karo belaisviams, buvo teisiamas kaip pabėgimo organizatorius. Taip pat teistas 1921 m. dėl vieno straipsnio, išspausdinto 1920 m. „Głos Litwy“ („Lietuvos balsas“), bet, pritaikius amnestijos įstatymus, įkalintas nebuvo. 1922 m. sausio 20 d. kartu su broliu Mykolu Biržiška (1882-1962) ir kitais vėl buvo suimtas, įkalintas Lukiškių kalėjime, kaltintas krašto išdavimu, gąsdintas sušaudymu, bet, išikišus Tautų Sąjungai, 1922 m. vasario 6 d. ištremtas į Lietuvą.

Kaune nuo 1922 m. buvo Krašto apsaugos ministerijos artilerijos tiekimo skyriaus viršininko padėjėjas, o nuo 1922 metų birželio iki 1926 metų gegužės - viršininkas. Kaip rašo J.Rudokas, V.Biržiškos „vadovavimo metais artilerijos sandėliuose ir kariuomenės dalyse buvo intensyviai tvarkomi ginklai ir amunicija. Sunkiais karo metais tekdavo imti viską, ką pavykdavo gauti, be to, trūko nusimanančių apie amuniciją žmonių, todėl sandėliuose buvo susikaupę daug visokio karinio turto - ir vertingo, ir šlamšto, ir pavojingų medžiagų. Tas atsargas teko iš pagrindų peržiūrėti, patikrinti, surūšiuoti atrenkant tai, ką verta saugoti, ką reikia skubiai sunaudoti, o ką - sunaikinti nelaukiant nelaimės.“

V.Biržiška buvo pirmasis, kuris moksliniame Lietuvos kariuomenės žurnale „Mūsų žinynas“ paskelbė straipsnį apie aukštosios matematikos (tikimybių teorijos) taikymą kariuomenėje „Tikimybių teorija ir jos vaidmuo artilerijai“. Kartu V.Biržiška 1922-1924 m. mokytojavo

Kauno „Aušros“, 1925 m. - suaugusiųjų gimnazijose. 1922-1939 m. - Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universiteto docentas, ekstraordinarinis profesorius, 1940-1944 m. - Vilniaus universiteto ordinarinis profesorius.

Iš kariuomenės į atsargą V.Biržiška išėjo turėdamas pulkininko leitenanto laipsnį. Buvo Klaipėdos kultūrinio bendradarbiavimo sąjungos vienas iš steigėjų 1933 m., nuo 1934 m. - Lietuvos gamtininkų draugijos matematikos sekcijos pirmininkas, lietuvių ir ukrainiečių draugijos paskutinysis pirmininkas.

1944 m. liepą pasitraukė į Vakarų, 1946-1949 m. buvo Pabaltijo universiteto Hamberge ir Pineberge profesorius, Matematikos ir gamtos fakulteto prodekanas, matematikos grupės vedėjas.

Nuo 1950 m. gyveno JAV. V.Biržiška garsėjo kaip reiklus dėstyto-

pavad. „Dėl mūsų sostinės“). Apie aukštąją matematiką rašė „Kosmose“, „Mūsų žinyne“, „Lietuviškojoje enciklopedijoje“, redagavo šios enciklopedijos matematikos skyrių. Atskirais leidiniais išėjo jo „Įvadas analizin“ (1927) - hektografiniu būdu parengtas 240 p. paskaitų konspektas, 492 p. „Integralinio skaičiavimo pagrindai“ (1928), 586 p. litografiniu būdu išspausdinti „Matematiškosios tikimybių teorijos pagrindai“ (1930). 1938 m. V.Biržiška parengė leidinį „Vektorių analizis“, bet jis nebuvo išspausdintas. Didžiausias jo matematinis veikalas „Sveikųjų, racionalųjų, kompleksinių, hiperkompleksinių ir algebrinių skaičių mokslas“ buvo parengtas spaudai, bet dėl okupacijų ir karo taip pat neišspausdintas. Tikimybių teorijos taikymo ir istorijos bei apibendrintų išvestinių klausimais rašė „Mūsų žinyne“ ir „Kosmos“ žurnaluose, parašė 183 enciklopedinius straipsnius.

Svarus V.Biržiškos indėlis ir į mokyklinės matematikos didaktiką. Kadangi Nepriklausomos Lietuvos gyvavimo pradžioje buvo itin aktuali neraštingumo likvidavimo problema, į jos sprendimą greta kitų inteligentų patriotų įsitraukė ir V.Biržiška, 1920 m. išleisdamas jo išverstą vokiečių autorių G.Fyberio ir A.Bero (G.Fieber, A.Ber) „Aritmetiką suaugusiems“. 1921 m., dar dirbdamas Vilniuje, jis buvo parengęs trigonometrijos vidurinei mokyklai rankraštį, bet 1922 m. per kratą jis buvo lenkų žandarų konfiskuotas ir sunaikintas. Labai didelis V.Biržiškos nuopelnas mokyklai - Zigmo Balučio-Balevičiaus (1907-1964) algebros, Kazio Klimavičiaus (1886-1972) aritmetikos teorijos bei A.Graželio trigonometrijos uždavinyno mokslinis redagavimas.

► Viktoras Biržiška buvo pirmasis, kuris paskelbė straipsnį apie aukštosios matematikos taikymą kariuomenėje

jas. Buvęs jo studentas Kaune Aleksandras Zujus rašė: „Šių eilučių autoriui neseniai Amerikoje pavyko beveik per akimirką rasti neapibrėžtinį integralą, kurį bergždžiai mėgino apskaičiuoti du kolegų amerikiečiai. Vienas jų pasakė man: „Jūs labai gerai mokate integravimo metodus.“ Man neliko nieko kita, kaip pasakyti: „Ir jūs mokėtumėte, jei jums būtų reikėję išlaikyti egzaminą pas prof. Viktorą Biržišką.“ Taigi egzaminams studentus V.Biržiška gerai parengdavo, nes, kaip rašo tas pats autorius, „iš prof. Z.Žemaičio „rankų“ studentai matematikai patekdavo, kaip kad kai kas mėgdavo sakyti, į prof. Viktoro Biržiškos „skaistykla“ arba „malūną“. Kitas buvęs V.Biržiškos studentas Aleksandras Pakalniškis (1910-2012) rašė, kad studentai profesorių vadindavo „markizas Viktorianus de Biržiška“.“

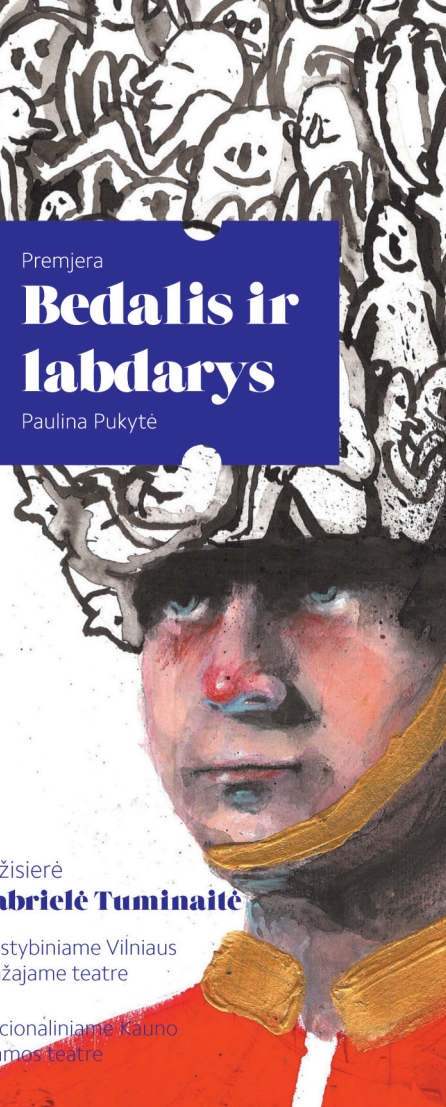
Spaudoje V.Biržiška bendradarbiavo nuo 1906 m. Rašinius publikavo Vilniaus lenkiškame lietuvių žurnale „Echo“ („Aidas“), „Mūsų Vilniuje“, „Trimite“ ir kt. Išleido atsiminimus „Neužgijusios žaizdos“ (1936, 2-asis leid. JAV, 1966,

Gyvendamas JAV kaip estafetės lazdele iš mirusio brolio profesoriaus Mykolo (1882-1962) perėmė anksčiau mirusio brolio profesoriaus Vaclovo Biržiškos (1884-1956) parengtos knygos „Aleksandrynas“ II ir III dalių leidimą, bet III dalies leidinio ir pats nebesulaukė. Beje, šeimos tradicijų visi Biržiškos labai laikėsi. Mirus tėvui, o po to ir motinai, Viekšniuose, „Biržiškų namuose liko gyventi profesorių mylima auklė, ištikimoji Anusėlė (Ona Butkaitė, gim. 1868), - rašo Viekšnių vaistininko dukra Zofija Aleksandravičiūtė-Navickienė. - Ji seniai buvo tapusi šeimos nariu. Metinių švenčių, o ypač vasaros atostogų metu po motinos mirties į Viekšnius parvažiuodavo profesoriai Mykolas, Vaclovas ir Viktoras su šeimomis.“ Pažymint didžiulį brolių profesorių Biržiškų indėlį į Lietuvos kultūrą, pagerbiant šviesų jų tėvo gydytojo Antano Biržiškos atminimą, 1990 m. Viekšniuose atkurta Biržiškų memorialinė sodyba.

Prof.habil.dr. Algirdas AŽUBALIS
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Premjera
Bedalis ir labdarys
Paulina Pukytė

Režisierė
Gabrielė Tuminaite

02.26
03.22

Valstybiniame Vilniaus mažajame teatre

Nacionaliniame Kauno dramos teatre

Teatro įkūrėjas ir meno vadovas Rimas Tuminas

www.vmt.lt

Su „Laisvalaikio“ kortele
nuolaida 2 bilietams 15%

BALTO LIBRA VITALIS Žinių radijas veidas RESPUBLIKA bilietai